

STEFAN ZWEIG

LA IMPACIÈNCIA
DEL COR

TRADUCCIÓ DE L'ALEMANY
DE JOAN FONTCUBERTA

BARCELONA 2010

QUADERNS CREMA

TÍTOL ORIGINAL *Ungeduld des Herzens*

Publicat per
Quaderns Crema, S.A.U.
Muntaner, 462 - 08006 Barcelona
Tel. 934 144 906 - Fax 934 147 107
correu@quadernscrema.com
www.quadernscrema.com

© 1976 by Williams Verlag AG, Zurich
Publicada per primera vegada a Bermann-Fischer Verlag, Estocolm
© de la traducció, 2010 by Joan Fontcuberta Gel
© d'aquesta edició, 2010 by Quaderns Crema, S.A.U.

Tots els drets reservats:
Quaderns Crema, S.A.U.

A la coberta, autotípia (Viena, ca. 1913)
de Ricco Weber

ISBN: 978-84-7727-485-8
DIPÒSIT LEGAL: B. 26 332-2010

AIGUADEVIDRE *Gràfica*
QUADERNS CREMA *Composició*
ROMANYÀ-VALLS *Impressió i relligat*

PRIMERA EDICIÓ *setembre de 2010*

Sota les sancions establertes per les lleis,
queden rigorosament prohibides, sense l'autorització
per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o
parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment mecànic
o electrònic, actual o futur—inclouent-hi les fotocòpies i la difusió
a través d'Internet—, i la distribució d'exemplars d'aquesta
edició mitjançant lloguer o préstec públics.

«A aquell qui té, li serà donat». Aquestes paraules del Llibre de la Saviesa les pot corroborar confiat qualsevol escriptor en el sentit que «a aquell qui molt ha narrat, li serà narrat». Res de més enganyós que la idea massa corrent segons la qual en l'escriptor treballa ininterrompudament la fantasia i que ell crea sense parar fets i històries a partir d'un amàs inesgotable. En realitat, en comptes de trobar coses, a ell, tan sols li cal deixar-se trobar pels personatges i els esdeveniments, els quals el cerquen constantment perquè els torni a contar sempre que hagi conservat una elevada capacitat d'observar i escoltar; a aquell qui sovint ha assajat d'interpretar destins, molts li conten el seu.

També l'episodi que reproduïxo aquí em fou confiat gairebé per complet i val a dir que d'una manera del tot inesperada. L'última vegada que vaig ser a Viena, cansat després de mil gestions, vaig cercar al capvespre un restaurant de raval del qual suposava que no estava de moda des de feia temps i seria poc concorregut. Però, tan bon punt hi vaig entrar, em vaig adonar amb disgust del meu error. Just de la primera taula es va aixecar un conegut meu amb totes les mostres d'una alegria sincera, per bé que no compartida per mi d'una manera tan fogosa, i em va convidar a seure a la seva taula. Mentiria si digués que aquell senyor tan atent era antipàtic o desagradable; era d'aquesta mena de persones sociables per naturalesa que col·leccionen relacions amb la mateixa diligència que els infants col·leccionen segells i que, per aquesta raó, s'enorgulleixen d'una manera especial de cada exemplar de la col·lecció. Per a aquest personatge bonhomíós i singular—la seva altra ocupació era la d'arxiver competent i molt

erudit—, tot el sentit de la vida es reduïa a la modesta satisfacció de poder afegir amb vanitosa naturalitat a cada nom que de tant en tant llegia al diari: «Un bon amic meu», o «Ah, ahir mateix me'l vaig topar», o «El meu amic A m'ha dit, i el meu amic B opina», i així successivament amb tot l'alfabet. No deixava mai d'aplaudir els seus amics a les estrenes, l'endemà trucava als actors per felicitar-los, no oblidava un sol natalici, passava en silenci les notes de premsa desagradables i els enviava les elogioses expressant-los ensems la seva més cordial simpatia. No era, doncs, un home antipàtic, ans sincerament obsequiós, i era feliç quan hom li demanava un petit favor o quan podia afegir un objecte nou al seu gabinet de curiositats.

Però no cal descriure amb més detalls l'amic «Adabei» —aquest malnom burleta i humorístic que equival a la vega-da a manefla i paparra i que a Viena se sol aplicar a aquesta mena de paràsits de bona jeia que pul·lulen dins dels bigarrats grups d'esnobs—, car tothom els coneix i sap que no es pot deslliurar sense grolleria de llur entendridora innocuïtat. Així, doncs, em vaig asseure resignat a la seva taula i durant un quart d'hora vaig haver d'escoltar la seva vèrbola fins que va entrar al local un home alt i prim que cridava l'atenció pel seu rostre juvenil i pletòric de salut, amb un punt de gris a les temples que l'afavoria; la seva manera de caminar, ben dret i una mica estirat, revelà a l'acte que era un exmilitar. El meu veí es va aixecar d'un bot per saludar-lo amb l'obsequiositat que li era característica i a la qual el senyor en qüestió va correspondre, tanmateix, amb més indiferència que cortesia, i encara el nou client no havia acabat de demanar la beguda al sol·lícit cambrer, que el meu amic Adabei se'm va acostar per dir-me a cau d'orella:

—¿Sap qui és?

Com que jo coneixia de feia temps el seu orgull de colleccionista i el plaer que sentia a exhibir triomfant cada

exemplar més o menys interessant de la seva col·lecció i temia explicacions prolixes, em vaig limitar a respondre amb un «no» desproveït d'interès i vaig continuar esbocinant el meu pastís Sacher. Aquesta indolència meva, però, va incitar encara més l'alcauot de noms, el qual, tapant-se la boca amb la mà per precaució, em va xiuxiuejar:

—Doncs aquest senyor és en Hofmiller, d'Intendència General... Sí, home, aquell que a la guerra va rebre la condecoració de l'orde de Maria Teresa.

Com que es veu que aquesta dada no em va impressionar en la mesura esperada, va començar a buidar el pap amb l'entusiasme d'un manual de lectures patriòtiques dient que el tal capità de cavalleria Hofmiller havia dut a terme grans gestes durant la guerra, primer a cavalleria, després en aquell vol de reconeixement sobre el Piave en el qual va abatre ell sol tres avions, i finalment en una companyia de metralladores amb la qual va ocupar i mantenir un sector del front durant tres dies. Ho explicà amb profusió de detalls (que aquí ometo) i donant mostra a cada moment d'una gran sorpresa pel fet que jo no hagués sentit a parlar d'aquell home admirable a qui l'emperador Carles havia distingit amb la més alta condecoració de l'exèrcit austríac.

Involuntàriament em vaig sentir temptat de mirar cap a l'altra taula per veure una vegada a la vida i a dos metres de distància un heroi marcat pel segell de la història. Però vaig ensopegar amb un esguard sever i enutjat que si fa no fa venia a dir-me: «¿Que t'està explicant boles sobre mi, aquest individu? No te'm quedis mirant bocabadat, que no n'hi ha per a tant!». Allora va fer córrer la cadira cap a un costat amb un gest inequívocament sorrut i ens va donar l'esquena amb aire enèrgic. Vaig desviar els ulls una mica avergonyit i, a partir d'aleshores, vaig evitar fregar amb la mirada ni que fos les tovalles d'aquella taula. No vaig trigar a acomiadar-me del meu animós garlaire sense deixar d'observar, a la sortida, que de

seguida es traslladava a la taula del seu heroi, probablement per informar-lo sobre mi amb la mateixa diligència amb què m'havia parlat d'ell abans.

Això va ser tot. Unes quantes visites a la ciutat i de ben segur que hauria oblidat aquesta trobada fugaç si la casualitat no hagués volgut que l'endemà em veiés de nou, en una petita tertúlia, davant del sorrut capità que, a més, amb el seu esmòquing de nit tenia un aspecte encara més cridaner i elegant que amb el seu homespun més d'esport de la vigília. A tots dos ens va costar de dissimular un petit somriure, aquell somriure ominós entre dues persones que comparteixen un secret ben guardat enmig d'un grup. Em va reconèixer exactament com jo a ell, i és probable que estiguéssim irritats o divertits també de la mateixa manera a causa del malastruc alcavot de la vigília. De primer moment vam evitar entaular conversa, cosa que hauria resultat inútil puix que al nostre voltant s'havia encetat una discussió molt animada.

Es pot endevinar l'objecte de la discussió si esmento que va tenir lloc l'any 1938. Futurs cronistes de la nostra època comprovaran un dia que aquell any totes les converses mantingudes en aquest país de la nostra trasbalsada Europa eren dominades per les conjectures sobre la possibilitat que esclatés o no una nova guerra mundial. Inevitablement el tema fascinava qualsevol reunió, i de vegades hom tenia la impressió que no eren els homes els qui desfogaven la por en suposicions i esperances, sinó l'atmosfera mateixa, per dir-ho així, l'ambient de l'època, agitada i carregada d'ocultes tensions, que desitjava descarregar-se en la paraula.

L'amfitrió, advocat de professió i argumentador de caràcter, portava la veu cantant. Demostrava amb els arguments habituals el disbarat habitual segons el qual la nova generació sabia què era la guerra i ja no es llançaria a una nova contesa tan improvisadament com en l'anterior. Quan els mobilitzessin, els joves dispararien els fusells cap enrere, i sobretot

els veterans com ell no havien oblidat què els esperava. En un moment que desenes i centenars de milers de fàbriques produïen explosius i gasos tòxics, em va irritar la jactanciosa seguretat amb què descartava la possibilitat d'una guerra, i ho feia d'una manera tan indolent com quan espolsava la cendra de la cigarreta amb un lleuger cop del dit índex. No sempre s'havia de creure allò de què un es volia convèncer, vaig contestar amb resolució. Les autoritats i els organismes militars que dirigien la maquinària bèl·lica tampoc no dormien i, mentre nosaltres ens embriagàvem amb utopies, havien aprofitat amb escreix els temps de pau per preparar i organitzar les masses i en certa manera tenir-les disponibles i prestes per obrir foc. Ja en aquell moment, enmig de la pau, el servilisme general havia adquirit proporcions increïbles gràcies al perfeccionament de la propaganda, i calia tenir molt clar el fet que, tan bon punt la ràdio transmetés a totes les llars l'ordre de mobilització, no hi hauria cap mena d'oposició. L'home era una partícula de pols sense voluntat que no comptava per a res en aquell moment.

No cal dir que els vaig tenir a tots en contra meu, car l'experiència ens demostra que l'instint d'autoatordiment de l'home s'estima més deslliurar-se dels perills coneguts en el seu fur intern a còpia de declarar-los nuls i sense valor, i aquesta advertència contra un optimisme fútil per força havia de resultar inoportuna a la vista de l'esplèndid sopar que ja ens esperava a la sala contigua.

Aleshores, a la impensada, es va posar al meu costat com a padrí d'aquell duel el cavaller de l'orde de Maria Teresa, precisament l'home de qui el meu desencertat instint havia sospitat que era un adversari. Sí, va dir amb vehemència, era un autèntic disbarat pretendre tenir en compte avui dia la voluntat o la manca de voluntat del material humà, perquè l'execució de la propera guerra s'encarregarà a les màquines i les persones quedaran relegades a la condició de simples com-

ponents. Ja en la darrera contesa no n'havia trobat gaires al camp de batalla que s'haguessin declarat netament a favor o en contra de la guerra. La majoria s'hi havia vist arrossegada com un núvol de pols pel vent i estampida després dins el gran remolí; els individus, sense comptar amb la seva voluntat, havien estat sotragats d'un costat a l'altre com cigrons dins un gran sac. In summa, potser eren més els qui s'havien refugiat en la guerra que els qui n'havien fugit.

Jo l'escoltava esbalaït, interessat sobretot per la vehemència amb què continuava parlant:

—No ens enganyem. Si avui dia es fes propaganda a so de bombo i platerets a favor d'una guerra exòtica, per exemple a la Polinèsia o en un racó de l'Àfrica, milers i centenars de milers acudirien corrents a la crida sense saber ben bé per què, potser només pel desig de fugir d'ells mateixos o de circumstàncies desagradables. Ara bé, la resistència real a una guerra difícilment la puc avaluar en més de zero. La resistència d'un individu contra una organització exigeix sempre molt més coratge que el simple deixar-se arrossegar, és a dir, coratge individual, i aquesta espècie està en via d'extinció a la nostra època d'organització i mecanització creixents. A la guerra, jo hi he trobat gairebé exclusivament el fenomen del coratge de les masses, dels cridats a files, i si algú observa amb lupa aquest concepte descobrirà uns components molt particulars: molta vanitat, molta lleugeresa i fins i tot avorritament, però sobretot molta por... Sí, por de quedar-se enrere, por de ser la riota de tothom, por d'actuar sol i sobretot por d'oposar-se a l'entusiasme col·lectiu dels altres; la majoria dels qui van passar per ser els més valents al camp de batalla, els he conegut després personalment a la vida civil com a herois força discutibles. Si us plau, enteneu-me—va dir adreçant-se cortesament a l'amfitrió, que arrufava les celles—, no pretenc ser-ne una excepció.

M'agradava com parlava i tenia ganes d'acostar-me-li, però

en aquell moment l'amfitrió ens cridava a taula i, asseguts molt lluny l'un de l'altre, no vam poder reprendre la conversa. No vam tornar a coincidir fins al guarda-roba, quan tothom se n'anava.

—Em sembla—va dir amb un somriure—que el nostre comú protector ja ens va presentar indirectament.

Jo també vaig somriure:

—I amb profusió de detalls, a més.

—Segurament va exagerar explicant-li que sóc un Aquil·les i potser es va penjar la meva medalla al pit.

—Si fa no fa.

—Sí, n'està molt cofoi... tant com dels llibres que vostè escriu.

—Un individu curiós! És clar que n'hi ha de pitjors. Parlant de tot... ¿li fa res que caminem una estona plegats?

Ens vam posar a caminar. De sobte es va girar cap a mi:

—Cregui'm, no parlo perquè sí si li dic que la cosa que més m'ha fet patir durant anys ha estat aquesta medalla de Maria Teresa, massa ostentosa pel meu gust. Vull dir, per ser-li franc, que, quan la vaig aconseguir al camp de batalla, al principi em va emocionar, és clar. Al capdavant havia estat educat per ser soldat i havia sentit a parlar d'aquesta condecoració a l'escola de cadets, una distinció que recau en una dotzena d'homes com a màxim en una guerra i que, per dir-ho així, cau del cel com una estrella. Sí, per a un xicot de vint-i-vuit anys significa molt. De cop i volta, un es troba davant de la tropa, tothom mira embadalit com de sobte alguna cosa brilla al teu pit com un petit sol i l'emperador, sa inaccessible majestat, et dona la mà per felicitar-te. Però, miri, aquesta condecoració només tenia sentit i valor al nostre món militar. Quan la guerra es va acabar, em va semblar ridícul anar tota la vida pel món marcat com un heroi perquè una vegada vaig actuar amb coratge durant vint minuts..., probablement no pas amb més coratge que deu mil soldats més, en comparació

amb els quals el meu únic avantatge va ser que es fixessin en mi i, cosa més sorprenent encara, que tingués la sort de tornar viu a casa. Ja al cap d'un any, quan arreu la gent es quedava mirant el trosset de metall per després alçar els ulls respectuosament cap a la meua cara, em vaig atipar de ser un monument ambulat, i l'enuig que em produïa aquesta eterna ostentació va ser un dels motius decisius que em van moure a vestir de paisà tan aviat com vaig poder després de la guerra.

Va apressar el pas.

—Un dels motius, dic, si bé el principal era de caràcter privat, però potser per a vostè sigui encara més comprensible. El motiu principal era que en el fons jo mateix posava en dubte la legitimitat de la condecoració o, si més no, el meu heroisme. Jo sabia més bé que tots aquells babaus ignorants que, rere la medalla, s'hi amagava algú que era qualsevol cosa menys un heroi i fins i tot algú que era un antiheroi declarat... un dels que van córrer a anar a la guerra amb tanta fúria només perquè volien salvar-se d'una situació desesperada. Érem més desertors de les nostres responsabilitats que no pas herois del nostre sentit del deure. No sé com ho deu veure vostè, però per a mi almenys la vida amb nimbe i aurèola em sembla antinatural i insuportable. I em vaig sentir alleugerit de no haver de passejar més la meua biografia d'heroi penjada a l'uniforme. Encara ara em molesta que algú desenterri la meua glòria passada, i ¿per què no li hauria de confessar que abir vaig estar a punt d'acostar-me a la seva taula per increpar aquell corcó i dir-li que anés a fer el fatxenda amb un altre? Durant tota la vetllada em va fer llàstima la mirada respectuosa que vostè em dirigia, i de bon grat, per desmentir aquell xerraire, l'hauria convidat a escoltar per quins camins tortuosos vaig esdevenir un heroi... És una història força estranya i, tanmateix, podria demostrar-li que sovint el valor no és sinó l'altra cara d'una feblesa. D'altra banda... no tindria cap inconvenient a explicar-la-hi ara mateix. Allò que li pas-

sà a un home fa un quart de segle ja no el concerneix a ell, sinó a un altre des de fa temps. ¿Que té temps? ¿I no l'avorrirà?

Naturalment que tenia temps. Vam caminar encara una bona estona amunt i avall dels carrers ja deserts i també ens vam veure sovint els dies següents. He canviat molt poques coses del seu relat, potser dic ulans en comptes d'hússars, he desplaçat una mica les guarnicions al mapa per dissimular-les i per precaució he eliminat els noms reals. Però no he modificat l'essencial ni he inventat res, i no sóc jo, sinó el narrador, qui comença ara a narrar.